

ANDRZEJ DERDZIUK OFMCap

WYPOWIEDZI STOLICY APOSTOLSKIEJ NA TEMAT
ZNACZENIA PRAKTYKI SPOWIEDZI
W ODNAWIANIU ŻYWOTNOŚCI WIARY KOŚCIOŁA

THE STATEMENTS OF THE HOLY SEE ON THE IMPORTANCE OF THE PRACTICE
OF CONFESSION IN RENEWING THE VITALITY OF THE FAITH OF THE CHURCH

A b s t r a c t. Sacrament of penance is the privileged instrument of the pastoral of the Church, through which the faithful encounter with Christ has granted the grace of mercy, renew their spiritual life, light up in the love of God and learn to generous service to others. By the forgiveness of sins Christian hope is gaining new life and becomes a witness of the resurrection, which brings to the life of the Church dynamism enable the renewal of the world in accordance with God's plan. This article presents a number of incentives Holy See expressed by the Fathers of Vatican II and the Popes Paul VI, John Paul II, Benedict XVI and Francis, who very oft takes this topic and offer laity and clergy use of the sacrament of penance as a way to grow in faith and love.

Key words: The sacrament of penance and reconciliation; pastoral; moral theology; the Holy See.

Sakrament pokuty i pojednania jest jednym z istotnych przejawów duszpasterskiej działalności Kościoła i szczególnym sprawdzianem żywotności wspólnoty wiary uczniów Chrystusa. Przybliżanie się do trybunału Bożego miłosierdzia i odwoływanie się do zbawczego działania łaski udzielanej w sakramencie jest wyraźnym wskaźnikiem głębi wiary, która korzysta z hojności Bożego odkupienia dokonanego w Chrystusie. Częste i owocne korzystanie

z sakramentu pokuty dobrze świadczy o poziomie zaufania wiernych do kapłanów i zarazem wskazuje na gorliwość apostolską duchownych, którzy są gotowi do bezinteresownej posługi w konfesjonale¹. Można zatem mówić o podwójnej zależności sprawowania sakramentu spowiedzi i poziomu życia duszpasterskiego Kościoła. Tam, gdzie troska o zbawienie dusz jest należycie ustawiona, kładzie się wyraźny nacisk na dar pojednania z Bogiem. Z kolei tam, gdzie ludzie się spowiadają, wzmacnia się wiara i rozwijają się dzieła apostołatu.

We współczesnym świecie taka sytuacja nie jest jednak czymś częstym. Co więcej wydaje się, że nie jest nawet oczywistym wskazywanie na zależność między sprawowaniem sakramentu pokuty a poziomem życia wiary. Marginalizacja sakramentu pokuty i pojednania jest faktem ujawniającym się zarówno w zakresie praktyki duszpasterskiej, jak i w wymiarze refleksji teologicznej, w ramach której niedowartościowanie sakramentu pokuty wiąże się z zagubieniem poczucia grzechu i zbytnią antropocentrycznością rozważań teologów. Ponadto zbytne powiązanie spowiedzi z praktyką terapeutyczną, a z drugiej strony rytualizm w jej traktowaniu przez duchownych i świeckich, nie sprzyjają utwierdzeniu przekonania o pięknie i niezwykłości tego spotkania z Chrystusem.

Wśród przyczyn zaniedbywania praktyki spowiedzi wylicza się przede wszystkim sekularyzację społeczeństwa, która wynika z rozwoju gospodarczego i wzrostu zamożności, koncentrującej życie ludzkie na wartościach doczesnych. Nie docenia się jednak samego wpływu praktyki duszpasterskiej, w ramach której sakrament pokuty spycha się na margines życia wspólnoty eklezjalnej, umieszczając spowiedź poza niedzielą liturgią oraz ograniczając dostępność dobrze usposobionych i przygotowanych spowiedników. Błędne prądy teologiczne usuwające z pola zainteresowań duszpasterzy i wiernych problematykę pokuty i pojednania sprawiają, że usycha zapal w dążeniu do wzrastania w miłości wyrażającej się na co dzień w wynagradzającej i prześlągalnej postawie pokuty zabiegającej o odpuszczenie grzechów. Warto zatem odwołać się do wskazań Kościoła na ten temat i podjąć analizę wypowiedzi papieży wielokrotnie podkreślających wagę i znaczenie sakramentu pokuty i pojednania.

1. SOBOROWE WEZWANIE DO ODNOWY PRAKTYKI POKUTNEJ

W dokumentach Soboru Watykańskiego II zachęta do pokuty zawarta jest w *Konstytucji o liturgii*. Ojcowie przypominają, że „wierzącym zaś powinien Kościół stale głosić wiarę i pokutę, ma nadto przygotować ich do sakramen-

¹ Por. A. DERDZIUK, A. ZWIERZ, *Spowiedź kobiet*, Lublin: Wyd. „Gaudium” 2011, s. 5-6.

tów, uczyć wypełniania wszystkiego, co nakazał Chrystus, zachęcać do wszelkich dzieł miłości, pobożności i apostołstwa, aby one jasno świadczyły, że jakkolwiek chrześcijanie nie są z tego świata, są jednak światłością świata i oddają chwałę Bogu wobec ludzi². W tejże konstytucji została podkreślona rola katechezy o pokucie, której zadaniem jest ukazywanie wiernym społecznych skutków grzechu oraz ukształtowanie w uczniach Chrystusa postawy znienawidzenia grzechu jako obrazy Bożej. Istotną rzeczą jest również przedstawienie roli Kościoła w dziele pokuty i kładzenie nacisku na konieczność modlitwy za grzeszników³. W trosce o zachowanie ducha pokuty należy zwracać uwagę nie tylko na indywidualny i wewnętrzny wymiar pokuty, ale także rozwijać zewnętrzne i zbiorowe jej formy. Wezwaniem dla Kościoła jest takie popieranie i propagowanie praktyk pokutnych, w którym, nie odrzucając tradycji, zostaną zaproponowane formy pokuty „dostosowane do możliwości naszej epoki i różnych krajów oraz do życiowych warunków wiernych”⁴.

Zalecane przez Sobór nowe ujęcie obrzędu i formuły sakramentu pokuty winno jaśniej wyrażać naturę i skutki tego sakramentu⁵. Soborowa konstytucja o Kościele stwierdza, że „ci zaś, którzy przystępują do sakramentu pokuty, otrzymują od miłosierdzia Bożego przebaczenie zniewagi wyrządzonej Bogu i równocześnie dostępują pojednania z Kościołem, któremu grzesząc zadali ranę, a który przyczynia się do ich nawrócenia miłością, przykładem i modlitwą”⁶. Nauczanie ojców soborowych podjął papież bł. Paweł VI, który w konstytucji apostołskiej *Paenitemini* przypomniał podstawowe zasady praktyki sakramentalnej w tym zakresie⁷.

W odnowionych obrzędach pokuty znalazło się stwierdzenie wskazujące na społeczny wymiar grzechu i potrzebę społecznego wyrazu pokuty: „Jednakże z niezbadanej i łaskawej tajemnicy Bożego zrządzenia ludzie są połączeni z sobą nadprzyrodzoną więzią, wskutek czego grzech jednego szkodzi także wszystkim, podobnie jak świętość jednego przynosi dobrodziejstwa wszystkim. Dlatego pokuta niesie z sobą także pojednanie z braćmi, którym grzech zawsze szkodzi”⁸. Eklezjalny wymiar pokuty ujawnia się jeszcze bar-

² Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum concilium*, w: *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 1967, nr 9, s. 44.

³ Por. tamże, nr 109, s. 64.

⁴ Tamże, nr 110 s. 64.

⁵ Por. tamże, nr 72, s. 57.

⁶ Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: *Dekrety, Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 1967, nr 11, s. 115.

⁷ PAWEŁ VI, Konstytucja apostołska *Paenitemini*, (17.02.1966), AAS 58(1966), s. 179.

⁸ Konferencja Episkopatu Polski, *Obrzędy Pokuty. Wprowadzenie teologiczno-pastoralne*, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1981, nr 5, s. 15.

dziej w świetle kolejnego stwierdzenia Kongregacji ds. Kultu Bożego: „Chrześcijanin, który po grzechu pod wpływem Ducha Świętego przystępuje do sakramentu pokuty, powinien przede wszystkim całym sercem nawrócić się do Boga. To wewnętrzne nawrócenie serca, zawierające żal za grzechy i postanowienie nowego życia, wyraża się przez wyznanie grzechów wobec Kościoła, przez należyte zadośćuczynienie i poprawę życia. Bóg zaś udziela odpuszczenia grzechów za pośrednictwem Kościoła, który działa przez posługę kapłanów”⁹.

Wskazując na owoce i konieczność sakramentu pokuty Kongregacja podkreśla, że „podobnie jak różne i rozliczne są rany, które grzech powoduje w życiu jednostki i społeczności, tak różne są lekarstwa, które przynosi nam pokuta. Ci, którzy przez ciężki grzech odeszli od zjednoczenia z Bogiem w miłości, przez sakrament pokuty wracają do życia. Ci, którzy wpadają w grzechy powszednie, codziennie doświadczając swojej słabości, przez częste przyjmowanie sakramentu pokuty nabierają sił, aby dojść do pełnej wolności dzieci Bożych”¹⁰. Warunkiem doznania zbawiennych skutków sakramentalnej pokuty przez wiernego katolika jest szczere i szczegółowe wyznanie kapłanowi wszystkich grzechów śmiertelnych poznanych w dobrze uczynionym rachunku sumienia¹¹.

Owocność częstej i starannej spowiedzi wyraża się w skuteczniejszym zwalczaniu grzechów powszednich. Spowiedź nie jest bowiem tylko ćwiczeniem psychologicznym, ale wyrazem troski o doskonalenie łaski chrztu zmierzającej do tego, by w ciele swoim nosić umartwienie Jezusa i wyrażać swoim życiem Jego postawę miłosiernej miłości¹². Korzystanie z sakramentu pokuty pomaga w otwieraniu się na działanie Ducha Świętego prowadzącego do przeniknięcia łaską Chrystusa wszystkich poczyznań chrześcijanina odkrywającego swoje powołanie do gorliwszej służby Bogu i braciom¹³.

Posługa Kościoła w zakresie sprawowania sakramentu pokuty winna być oparta na głębokim przekonaniu, że jest to wyrazem woli Chrystusa, który przekazał swoim uczniom dzieło pojednania ludzi z Bogiem i między sobą¹⁴. Pasterska troska Kościoła obejmuje posługę pojednania jako integralny wymiar misji powierzony przez Chrystusa. „Cały Kościół, jako lud kapłański, w różny sposób współdziała w dziele pojednania, które zostało mu

⁹ Tamże, nr 6, s. 15.

¹⁰ Tamże, nr 7, s. 17-18.

¹¹ Por. tamże, nr 7, s. 18.

¹² Por. J. AUGUSTYN, *Psychoterapia a spowiedź*, w: *Sztuka spowiadania. Poradnik dla księży*, red. J. Augustyn, S. Cyran, Kraków 2005, s. 382-383.

¹³ Por. tamże, nr 7, s. 18.

¹⁴ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele*, nr 1, s. 105.

powierzone przez Boga. Nie tylko bowiem wzywa do pokuty przez głoszenie słowa Bożego, lecz także wstawia się za grzeszników i z macierzyńską troską i staraniem pomaga penitentowi, aby uznał swoje grzechy, wyznał je i dostąpił miłosierdzia od Boga, który sam tylko może odpuszczać grzechy. Co więcej, sam Kościół staje się narzędziem nawrócenia i rozgrzeszenia penitenta¹⁵. Wpisanie praktyki spowiedzi w misję Kościoła jest ważnym elementem jego misji realizacji Królestwa Bożego na ziemi¹⁶.

2. SAKRAMENT POKUTY JAKO NIEZASTĘPOWALNE NARZĘDZIE DUSZPASTERSTWA KOŚCIOŁA

Na temat wpływu sprawowania i przeżywania sakramentu pokuty i pojednania na poziom życia wiary w Kościele dobitnie wypowiada się św. Jan Paweł II. W posynodalnej adhortacji apostolskiej *Reconciliatio et paenitentia* wielokrotnie zabiera głos w tej sprawie, wskazując na znaczenie duszpasterstwa pokuty w Kościele. „Nakłanianie ludzkiego serca do nawrócenia i pokuty oraz ofiarowanie mu daru pojednania zawiera się w naturze misji Kościoła, kontynuatora zbawczego dzieła swego Boskiego Założyciela. Misja ta nie ogranicza się do stwierdzeń teoretycznych i ukazywania pozbawionego skutecznej mocy ideału etycznego, lecz nastawiona jest na wyrażenie się w ściśle określonej posłudze w zakresie konkretnej praktyki pokuty i pojednania. Tę posługę, opartą na wyżej przedstawionych zasadach wiary i nimi oświetloną, skierowaną ku określonym celom i podtrzymywaną przez odpowiednie środki, możemy nazwać *duszpasterstwem pokuty i pojednania*”¹⁷.

Papież zwraca uwagę, że człowiek, ku któremu kieruje się posługa duszpasterska Kościoła, jest naznaczony przez grzech i dlatego potrzebuje pojednania z Bogiem, z samym sobą, z innymi ludźmi i całym stworzeniem. Kościół zatem używając wszystkich dostępnych sobie środków, to jest przez słowo, dzieła pokutne, katechezę i modlitwę winien prowadzić ludzi do pokuty i pojednania. W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* zostało podkreślone, że to „Chrystus chciał, by cały Jego Kościół w modlitwie, życiu i działaniu był znakiem i narzędziem przebaczenia i pojednania, które On nabył dla nas za cenę swojej Krwi”¹⁸.

¹⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Obrzędy Pokuty*, nr 8, s. 19.

¹⁶ Por. F.G. BRAMBILLA, *Duszpasterska praktyka penitencjalna*, w: *Spowiedź. Nie wiem co powiedzieć ...*, tłum. K. Kozak, Kraków: Salwator 2010, s. 7-8.

¹⁷ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, Watykan: LEV 1984, nr 23, s. 75.

¹⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań: Pallottinum 1994, nr 1442, s. 345.

Posługa pojednania, przynależąca do istoty Kościoła, jest realizacją zadania nałożonego przez Chrystusa, gdyż jedynie przez pojednanie z Bogiem możliwe jest pokonanie grzechu i tylko w ten sposób zbawienie dokonane przez Chrystusa może stać się dostępne dla każdego człowieka. Współczesny człowiek, doświadczający rozdarcia między swoimi pragnieniami i możliwościami, nie zawsze jest w stanie uznać, że przyczyną tego stanu jest grzech. Unikając przyznania się do odejścia od Boga i popadnięcia w niewolę grzechu, człowiek poszukuje własnych dróg naprawienia zniszczonej jedności i ulega jeszcze większemu zniewoleniu, popadając w uzależnienie od środków, które zbyt szybko uznał za lekarstwa na doświadczaną niemoc. Kościelne głoszenie konieczności pokuty nie jest jednak wyrazem opresyjnego i frustrującego narzucania poczucia grzechu, ale stanowi istotny element ogłaszania dobrej nowiny o odkupieniu dokonany przez Chrystusa na krzyżu.

Jan Paweł II przypomniał, że „charyzmat i zarazem oryginalność Kościoła w tym, co dotyczy pojednania, niezależnie od poziomu, na jakim ma się ono dokonywać, tkwią w tym, że sięga on zawsze do owego pojednania źródłowego. Na mocy bowiem swego zasadniczego posłannictwa Kościół poczuwa się do obowiązku dotarcia do korzeni pierwotnego rozdarcia grzechowego, aby uzdrowić w nich i poniekąd przywrócić także pojednanie pierwotne, będące skuteczną zasadą każdego prawdziwego pojednania”¹⁹. Dlatego też „tęsknota za pojednaniem i ono samo będą w takiej mierze pełne i skuteczne, w jakiej zdołają uleczyć ową pierwotną ranę, będącą źródłem wszystkich innych, czyli grzech”²⁰.

Spośród wielu dróg pojednania, prowadzących do nawrócenia serca i zwycięstwa nad egoizmem, niesprawiedliwością, dominacją nad innymi i wyzyskiem bliźniego, św. Jan Paweł II proponuje środki w postaci wiernego i pełnego miłości słuchania Słowa Bożego, osobistej i wspólnotowej modlitwy, a nade wszystko przyjmowanie sakramentów stanowiących prawdziwe znaki i narzędzia pojednania. Pokuta jest bowiem drogą do przemiany serca i odkryciem wymogów miłości, które są możliwe do realizacji. W ramach sakramentu należy wyróżnić „dwa istotne elementy: z jednej strony akty człowieka, który nawraca się pod działaniem Ducha Świętego, a mianowicie żal, wyznanie grzechów i zadośćuczynienie, a z drugiej strony działanie Boże za pośrednictwem Kościoła”²¹.

Konieczność zaangażowania Kościoła w misję pojednania jest ważna do tego stopnia, że „Kościół nie byłby sobą i nie spełniłby swej niezbywalnej funkcji, gdyby nie głosił jasno i z mocą, w czas i nie w czas, *słowa jednania*

¹⁹ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 4, s. 12.

²⁰ Tamże, nr 3, s. 8.

²¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, nr 1448, s. 346.

i nie ofiarowywał światu daru jednania”²². Warunkiem realizacji tej posługi jest adekwatna katecheza o pokucie. Jest ona „nieodzowna w czasach takich jak nasze, w których dominujące w psychologii i zachowaniu społecznym poglądy są przeciwieństwem pokuty: współczesnemu człowiekowi przychodzi trudniej niż kiedykolwiek uznanie własnych błędów i decyzja zawrócenia z drogi, aby po naprawieniu błędów podjąć wędrówkę na nowo; dzisiejszy człowiek bardzo niechętnie mówi: «żałuję» czy «przykro mi»; wydaje się, że instynktownie, a często bardzo stanowczo odrzuca to wszystko, co jest pokutą w sensie ofiary przyjętej i praktykowanej dla naprawienia grzechu”²³.

3. SAKRAMENT POKUTY W ŻYCIU RODZINY I OSÓB KONSEKROWANYCH

Korzystanie z sakramentu pokuty jest istotne zarówno dla całego Kościoła, jak i dla poszczególnych osób, które znajdują w tym sakramencie umocnienie swej wiary. Mimo istnienia różnych dróg pojednania i pomocy duchowej, sakrament pokuty jest najbardziej znaczący oraz w sposób nadprzyrodzony skuteczny, wznioślejszy i łatwiej dostępny²⁴. Odnowa życia duchowego znajduje w częstej spowiedzi swój pokaram w postaci łaski Chrystusa i korzystania z kierownictwa duchowego. Na zaniedbywaniu pokuty cierpi zapal misyjny Kościoła i słabnie oczekiwanie chrześcijan na powtórne przyjście Chrystusa.

Wezwania do pokuty i korzystania z sakramentu pokuty nie ma w adhortacji apostolskiej *Christifideles laici*. Jedynie na początku tego dokumentu Papież wspomina, że dokonujące się w sakramencie pokuty „wcielenie w Chrystusa przez wiarę i sakramenty chrześcijańskiej inicjacji jest dla człowieka początkiem jego nowej chrześcijańskiej kondycji, która włącza go w tajemnicę Kościoła, kształtuje jego duchowe «oblicze»”²⁵.

W adhortacji *Familiaris consortio* Jan Paweł II przypominając, że także rodzina doznaje zranienia przez grzech i potrzebuje pojednania, wskazuje na wagę sakramentu pokuty. „Skrucha i wzajemne przebaczenie w łonie rodziny chrześcijańskiej, odgrywające taką rolę w życiu codziennym, znajdują szczególny wyraz sakramentalny w sakramencie pokuty chrześcijańskiej. Sprawowanie tego sakramentu nabiera szczególnego znaczenia dla życia rodzinnego:

²² JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, nr 23, s. 77.

²³ Tamże, nr 26, s. 89-90.

²⁴ Por. W. JUSZCZAK, *Psychoterapeutyczny aspekt sakramentu spowiedzi*, Kraków 2008, s. 31-32.

²⁵ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Watykan: LEV 1988, nr 9, s. 21-22.

odkrycie w duchu wiary tego, jak grzech sprzeciwia się nie tylko przymierzu z Bogiem, ale i przymierzu małżeńskiemu oraz komunii rodzinnej, prowadzi małżonków i wszystkich członków rodziny do spotkania Boga, «bogatego w miłosierdzie», który rozszerzając swą miłość potężniejszą niż grzech, odbudowuje i udoskonala przymierze małżeńskie i komunie rodziną²⁶. Małżonkowie zranieni przez grzech nie są w stanie sami odnowić swojego przymierza zawieranego w sakramencie małżeństwa. Może tego dokonać sam Bóg, który w swoim nieskończonym miłosierdziu udziela swego przebaczenia przez pośrednictwo kapłana sprawującego sakrament pokuty i pojednania²⁷.

Przygotowanie do sakramentu pokuty jest istotnym zadaniem wychowawczym rodziców, którzy winni ukazać jego wagę w rozwijaniu życia duchowego²⁸. Osoby żyjące w związkach niesakramentalnych mogą być dopuszczone do korzystania z sakramentu pokuty jedynie wtedy, gdy „żałując, że naruszyli znak Przymierza i wierności Chrystusowi, są szczerze gotowi na taką formę życia, która nie stoi w sprzeczności z nierozzerwalnością małżeństwa”²⁹.

Osoby konsekrowane przez praktykę częstej spowiedzi otrzymują wzmocnienie swego dążenia do doskonałej miłości przez łaskę sakramentu oraz kierownictwo duchowe. „Głęboko związane z samą Eucharystią jest też nieustanne dążenie do nawrócenia i do niezbędnego oczyszczenia, którego osoby konsekrowane dokonują w sakramencie pojednania. Obcując często z Bożym miłosierdziem, oczyszczają i odnawiają swoje serca, a uznając pokornie swoje grzechy, ukazują otwarcie swą więź z Nim: radosne doświadczenie sakramentalnego przebaczenia, przeżywane wspólnie z braćmi i siostrami, czyni serce człowieka uległym i każe mu dążyć do coraz większej wierności”³⁰.

4. MIEJSCE POSŁUGI KONFESJONAŁU W ŻYCIU KAPŁANA

Posługa konfesjonału przynależy do istoty powołania kapłańskiego i winna stać się ważnym elementem życia i duszpasterstwa prezbitera³¹. Jan Pa-

²⁶ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, Watykan: LEV 1981, nr 58, s. 104-105.

²⁷ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań: Pallottinum 1994, nr 1608.

²⁸ Por. JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 60, s. 107.

²⁹ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, nr 84, s. 155.

³⁰ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Vita consecrata*, Watykan: LEV 1996, nr 95, s. 169.

³¹ Por. *Grzechy w kratkę. O spowiedzi z ojcem Piotrem Jordanem Śliwińskim rozmawiają E. Kot i D. Kozłowska*, Kraków: Znak 2008, s. 26-27.

wel II zaznaczył, że „jest to niewątpliwie najtrudniejsza i najbardziej delikatna, męcząca i wyczerpująca, ale też najpiękniejsza i przynosząca radość posługa kapłańska”³². Jej gorliwe sprawowanie nie tylko wpływa na życie Kościoła, ale też przyczynia się do wzrostu świętości samego spowiednika. „Aby innych prowadzić drogą chrześcijańskiej doskonałości, szafarz Pokuty musi ją sam przejść jako pierwszy”³³. Papież podkreślił, że od praktyki spowiedzi zależy owocność apostołskiej działalności kapłana. „Duchowe i apostołskie życie kapłana, podobnie jak jego braci świeckich i zakonnych, poziom tego życia i jego żarliwość, zależy od wytrwałego i sumiennego osobistego korzystania z sakramentu pokuty. Sprawowanie Eucharystii i szafarstwo innych sakramentów, zapal duszpasterski, relacje z wiernymi, komunie ze współbraćmi, współpraca z biskupem, życie modlitwy, jednym słowem całe życie kapłańskie nieubłaganie doznaje uszczerbku, jeśli brak w nim, wskutek niedbalstwa czy z innych przyczyn, regularnego, przenikniętego autentyczną wiarą i pobożnością zwrócenia się do sakramentu pokuty. Gdyby jakiś ksiądz nie spowiadał się lub spowiadał się źle, bardzo szybko odbiłoby się to na samym jego kapłaństwie i sprawowaniu kapłaństwa, co dostrzegłaby również wspólnota, której jest pasterzem”³⁴.

Niezmiernie ważne jest, by w formacji do kapłaństwa uwzględniać wymiar duszpasterstwa pokuty i pojednania. „Bardzo konieczny i pilny jest postulat ponownego odkrycia, podczas formacji duchowej, piękna i radości sakramentu pokuty. W kulturze, w której pojawiają się wciąż nowe i bardziej wyrafinowane formy samousprawiedliwienia i która w związku z tym narażona jest na zgubną utratę «poczucia grzechu», a w konsekwencji również radości i pociechy, jaką przynosi prośba o przebaczenie i jaką daje spotkanie z Bogiem «bogatym w miłosierdzie» (por. Ef 2, 4), trzeba koniecznie wychowywać przyszłych kapłanów do cnoty pokuty, którą Kościół mądrze rozwija poprzez sprawowanie liturgii i obchodzenie kolejnych okresów roku liturgicznego, a która znajduje swą pełnię w sakramencie pojednania”³⁵.

Przemawiając do kapłanów podczas spotkania w archikatedrze w Warszawie, Benedykt XVI zwrócił uwagę, że trzeba „uczyć się szczerze przeżywać chrześcijańską pokutę. Praktykując ją, wyznajemy własne indywidualne grzechy w łączności z innymi, wobec nich i wobec Boga. Trzeba unikać aroganckiej pozycji sędziów minionych pokoleń, które żyły w innych czasach i w innych okolicz-

³² JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Reconciliatio et paenitentia*, Watykan: LEV 1984, nr 29, s. 103.

³³ Tamże, nr 29, s. 104.

³⁴ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Pastores dabo vobis*, Watykan: LEV 1992, nr 26, s. 67.

³⁵ Tamże, nr 48, s. 132.

nościach. Potrzeba pokornej szczerości, by nie negować grzechów przeszłości, ale też nie rzucać lekkomyślnie oskarżeń bez rzeczywistych dowodów, nie biorąc pod uwagę różnych ówczesnych uwarunkowań. Ponadto wyznaniu grzechu – *confessio peccati*, aby użyć określenia św. Augustyna, winno zawsze towarzyszyć też *confessio laudis* – wyznanie chwały³⁶.

W adhortacji apostołskiej papież Benedykt XVI podkreślił konieczność troski biskupów o praktykę sprawowania sakramentu pokuty. „Zadaniem duszpasterskim biskupa jest promowanie we własnej diecezji zdecydowanego przywracania form wychowawczych wiodących do nawrócenia, które rodzi się z Eucharystii, oraz rozwijanie wśród wiernych praktyki częstej spowiedzi. Niech wszyscy kapłani hojnie, z zaangażowaniem i kompetencją oddają się sprawowaniu sakramentu pojednania. Należy przy tym zwrócić uwagę, by konfesjonały w naszych kościołach były widoczne i by wskazywały na znaczenie tegoż sakramentu. Wzywam pasterzy, by czuwali uważnie nad celebrowaniem sakramentu pojednania, ograniczając praktykę rozgrzeszenia ogólnego wyłącznie do przypadków przewidzianych prawem, aby indywidualna spowiedź była zwyczajną formą udzielania tego sakramentu”³⁷.

Tenże Papież w liście na rozpoczęcie Roku kapłaństwa napisał: „Kapłani nigdy nie powinni poddawać się rezygnacji, gdy widzą, że nikt nie przychodzi do konfesjonału, czy też ograniczać się do stwierdzenia, że wierni nie są zainteresowani tym sakramentem. We Francji w czasach Świętego Proboszcza spowiedź nie była ani łatwiejsza, ani też częstsza niż dzisiaj, biorąc pod uwagę, że rewolucyjna zawierucha na długo przytłumiła praktykę religijną. On jednak starał się na wszelki sposób, przez kaznodziejstwo i przekonującą radę, by swym parafianom umożliwić odkrycie znaczenia i piękna sakramentalnej pokuty, ukazując ją jako wewnętrzny wymóg Obecności eucharystycznej. Potrafił dać w ten sposób początek kompleksowej poprawie stanu wiary. Przebywał długo w kościele przed tabernakulum, wierni zaczęli go naśladować, udając się tam, by nawiedzić Jezusa. Byli równocześnie pewni, że spotkają tam swego proboszcza, gotowego ich wysłuchać i udzielić rozgrzeszenia. Później narastał tłum penitentów przybywających z całej Francji. Przetrzymywali go w konfesjonale aż do 16 godzin dziennie”³⁸.

Kongregacja ds. Duchowieństwa w instrukcji *Kapłan – pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* podkreśla fakt, że sakrament pokuty i pojednania

³⁶ Por. BENEDYKT XVI, Przemówienie podczas spotkania z duchowieństwem, Warszawa, Archikatedra św. Jana (25.05.2006).

³⁷ BENEDYKT XVI, Adhortacja apostołska *Sacramentum caritatis*, Watykan: LEV 2007, nr 21, s. 28.

³⁸ BENEDYKT XVI, List na rozpoczęcie roku kapłańskiego z okazji 150. rocznicy *Dies natalis* świętego Proboszcza z Ars, Watykan 2009.

zalicza się do zwyczajnych środków uświęcania i kładzie nacisk na konieczność regularnego przystępowania do trybunału miłosierdzia. „Wynika stąd, że przy ustalaniu w parafii godzin sprawowania Mszy świętych i spowiedzi proboszcz winien brać pod uwagę, jaki czas najbardziej odpowiada większości wiernych oraz ułatwiać przystępowanie do sakramentów tym, którzy napotykają szczególne trudności w dostosowaniu się do wyznaczonego planu. Szczególną wagę winni proboszczowie przywiązywać do spowiedzi indywidualnej zgodnie z duchem i formą ustaloną przez Kościół. Należy pamiętać, że dzieci obowiązkowo winny przystępować do spowiedzi przed pierwszą Komunią świętą. Przypomina się również, że z oczywistych powodów duszpasterskich i dla ułatwienia wiernym, można słuchać indywidualnych spowiedzi także podczas sprawowania Mszy świętej”³⁹. Kongregacja zwraca też uwagę na rolę spowiedzi w dziele osobistego uświęcenia kapłana i jej wpływ na owocność jego działalności powołaniowej.

Troska o własną formację duchową kapłana obejmuje koniecznie sakrament pokuty, jako skuteczne narzędzie wzrastania w przyjaźni z Chrystusem. Dlatego winien on tak zorganizować swoje życie modlitwy, by znalazła się tam codzienna celebracja Eucharystii i częste korzystanie ze spowiedzi⁴⁰. „Jak każdy dobry wierny, także prezbiter ma obowiązek spowiadać się ze swoich grzechów i własnych słabości. On jako pierwszy wie, że ten sakrament umacnia go w wierze i miłości do Boga i braci”⁴¹.

Zachęcając do chętnego sprawowania posługi konfesjonału, Kongregacja ds. Duchowieństwa ma świadomość, że praktyka tego sakramentu przeżywa dziś poważny kryzys. Niemniej jednak zachęca, by kapłani utożsamiali się z Chrystusem i w ten sposób jednali ludzi z Bogiem. „Mimo smutnego zjawiska utraty poczucia grzechu, które jest szeroko obecne w kulturach naszego czasu, kapłan powinien z radością i poświęceniem pełnić posługę formowania sumień, przebaczenia i pokoju”⁴². Na zjawisko kryzysu pokuty we współczesnym społeczeństwie zwrócił już wcześniej uwagę św. Jan Paweł II, który przypomniał zjawisko zaniku poczucia grzechu, ale w całkowitym zaufaniu Bogu podjął temat praktykowania spowiedzi traktując swoje przesłanie jak „maleńkie ziarnko, które powierza szlachetnej glebie tylu serc ludzkich”⁴³. W *Dyrektorium* zwraca się uwagę na to, że prezbiter „powinien poświęcać

³⁹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Instrukcja Kapłan – pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, Poznań: Pallottinum 2002, nr 21.

⁴⁰ Por. Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów*, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 2003, nr 39.

⁴¹ Tamże, nr 53.

⁴² Tamże, nr 51.

⁴³ JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostołska *Reconciliatio et poenitentia*, nr 35, s. 133.

czas i siły słuchaniu spowiedzi wiernych, którzy – jak pokazuje doświadczenie – chętnie zbliżają się do przyjęcia tego sakramentu tam, gdzie wiedzą, że są do dyspozycji kapłani”⁴⁴.

5. PAPIEŻA FRANCISZKA ROZUMIENIE ODNOWIONEJ SPOWIEDZI

Papież Franciszek w adhortacji apostołskiej o głoszeniu Ewangelii w dzisiejszym świecie nie zajmuje się wprost sakramentem pokuty i pojednania, ale wspominając o konieczności szerzenia miłosierdzia Pana pisze: „Wspólnota ewangelizacyjna doświadcza, że to Pan podjął inicjatywę, że On sam nas umiłował (por. 1 J 4,10) i dlatego wie, jak kroczyć naprzód i dotrzeć na rozstaje dróg, by zaprosić wykluczonych. Żyje niewyczerpalnym pragnieniem ofiarowania miłosierdzia, będącego owocem doświadczenia nieskończonego miłosierdzia Ojca i jego udzielającej się mocy. Odważmy się trochę bardziej podjąć inicjatywę!”⁴⁵. W kontekście sprawowania spowiedzi, jako narzędzia głoszenia miłosierdzia, Papież z emfazą podkreślił: „Kapłanom przypominam, że konfesjonał nie powinien być salą tortur, ale miejscem miłosierdzia Pana, zachęcającego nas do czynienia możliwego dobra. Mały krok, pośród wielkich ludzkich ograniczeń, może bardziej podobać się Bogu niż poprawne na zewnątrz życie człowieka spędzającego dni bez stawiania czoła poważnym trudnościom. Do wszystkich powinna dotrzeć pociecha oraz impuls zbawczej miłości Boga, działającej tajemniczo w każdym człowieku, niezależnie od jego ułomności i upadków”⁴⁶. By jednak do wszystkich dotarła pociecha i impuls Bożej miłości, konieczne jest odpowiedzialne i mądre sprawowanie przez kapłanów sakramentu pokuty⁴⁷.

Podczas audiencji generalnej, 19 lutego 2014 r., Papież Franciszek przypomniał, że „odpuszczenie grzechów nie jest czymś, co możemy dać sobie sami, nie mogę powiedzieć «odpuszczam sobie grzechy». O przebaczenie prosimy drugą osobę, a w spowiedzi prosimy Jezusa o przebaczenie. Przebaczenie nie jest wynikiem naszych wysiłków, ale jest darem Ducha Świętego, który napelnia nas obmyciem miłosierdzia i łaski, nieustannie wypływającego z przebitego serca Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego”⁴⁸. Stąd

⁴⁴ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o postudze i życiu kapłanów*, nr 52.

⁴⁵ FRANCISZEK, Adhortacja apostołska *Ewangelii gaudium*, Kraków: „M” 2013, nr 24, s. 17.

⁴⁶ Tamże, nr 44, s. 28.

⁴⁷ Por. J.S. PEŁATEK, *Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania*, Częstochowa: Wydawnictwo Paulinianum 2001, s. 313-316.

⁴⁸ <http://kosciol.wiara.pl/doc/1890689.Franciszek-o-spowiedzi> [dostęp: 4.11.2015].

też to „wspólnota chrześcijańska jest miejscem, w którym uobecnia się Duch odnawiający serca w miłości Boga i czyniący wszystkich braci jedno w Chrystusie Jezusie. Właśnie dlatego nie wystarcza prośba o przebaczenie w swoim umyśle i sercu, ale trzeba z ufnością i pokorą wyznać swoje grzechy słudze Kościoła. W sprawowaniu tego sakramentu kapłan nie reprezentuje jedynie Boga, lecz całą wspólnotę, która rozpoznaje siebie w słabości każdego ze swych członków, która ze wzruszeniem wysłuchuje jego skruchy, która się z nim jedna oraz dodaje mu otuchy i towarzyszy na drodze nawrócenia, a także dojrzewania ludzkiego i chrześcijańskiego”⁴⁹.

*

Liczne wskazania papieży ostatnich lat na temat konieczności podtrzymywania i rozwijania praktyki sakramentu pokuty i pojednania potwierdzają nieodzowne miejsce spowiedzi w życiu i misji Kościoła, przez które udostępnione jest ludziom Boże miłosierdzie⁵⁰. Jan Paweł II szczególnie wiele miejsca poświęcił posłudze konfesjonau w ramach Synodu Biskupów w roku 1984, podczas którego kanonizował charyzmatycznego spowiednika ojca Leopolda Mandicia. Bezpośrednim owocem tego synodu jest adhortacja *Reconciliatio et paenitentia*. Także beatyfikacja ojca Honorata Koźmińskiego w 1988 roku i kanonizacja ojca Pio Forgione w roku 2002 były potwierdzeniem niezłomnej woli Papieża Polaka, by promować w Kościele sakrament pokuty. Szczególnym wyrazem podkreślenia roli pokuty było zaangażowanie Jana Pawła II w propagowanie kultu Bożego Miłosierdzia, w ramach którego grzesznicy są wzywani do ufności i zachęceni do korzystania z posługi spowiedzi.

W ramach przygotowań do Wielkiego Jubileuszu roku 2000 liczne inicjatywy św. Jana Pawła II zmierzały do uświadomienia win Kościoła i publicznego przeproszenia za nie. Papieską intencją było jednak skłonienie wiernych do stawania przed Bogiem w prawdzie i otwarcia się na łaskę sakramentalnego przebaczenia. Niezwykłym doświadczeniem potrzeby i owocności spowiedzi, także wśród młodego pokolenia, stały się Światowe Dni Młodzieży, a szczególnie obchody Roku 2000, gdy tysiące młodych katolików spowiadało się w Rzymie.

Posługa w konfesjonale jest trudna i wymagająca zarówno dla spowiedników, jak i penitentów. Jeśli jednak jest należycie rozumiana i przeżywana

⁴⁹ <http://kosciol.wiara.pl/doc/1890689.Franciszek-o-spowiedzi> [dostęp: 4.11.2015].

⁵⁰ Por. Z. SOBOLEWSKI, *Pojednajcie się z Bogiem. Teologicznomoralne i pastoralne aspekty sakramentu pokuty i pojednania*, Pelplin: Bernardinum 2015, s. 146.

w atmosferze żywej wiary, zaufania Bogu i otwarcia na stawianie wymagań miłości, może stać się radosnym przeżyciem wyzwolenia i doświadczenia spotkania z Ojcem, który miłuje każdego człowieka i daje mu szansę na przemianę życia. Powrót do częstszego korzystania z sakramentu pokuty zależy w dużej mierze od postawy kapłanów i teologów, którzy przedstawią biblijne i teologiczne uzasadnienia tego sakramentu oraz ukąż owocność i piękno tego spotkania z miłosiernym Bogiem.

BIBLIOGRAFIA

- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Christifideles laici*, Watykan: LEV 1988.
- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Familiaris consortio*, Watykan: LEV 1981.
- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Pastores dabo vobis*, Watykan: LEV 1992.
- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Reconciliatio et paenitentia*, Watykan: LEV 1984.
- JAN PAWEŁ II, Adhortacja apostolska *Vita consecrata*, Watykan: LEV 1996.
- BENEDYKT XVI, Adhortacja apostolska *Sacramentum caritatis*, Watykan: LEV 2007.
- FRANCISZEK, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, Kraków: „M” 2013.
- Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii *Sacrosanctum concilium*, w: *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 1967, s. 40-70.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, w: *Dekrety. Deklaracje*, Poznań: Pallottinum 1967, s. 105-166.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań: Pallottinum 1994.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów, Poznań: Wydawnictwo Pallottinum 2003.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa, Instrukcja Kapłan – pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej, Poznań: Pallottinum 2002.
- Konferencja Episkopatu Polski, Obrzędy Pokuty. Wprowadzenie teologiczno-pastoralne, Katowice: Księgarnia św. Jacka 1981.
- *
- AUGUSTYN J., Psychoterapia a spowiedź, w: *Sztuka spowiadania. Poradnik dla księży*, red. J. Augustyn, S. Cyran, Kraków 2005, s. 312-392.
- BRAMBILLA F.G., Duszpasterska praktyka penitencjalna, w: *Spowiedź. Nie wiem co powiedzieć...*, tłum. K. Kozak, Kraków: Salwator 2010, s. 7-24.
- DERDZIUK A., ZWIERZ A., *Spowiedź kobiet*, Lublin: Wyd. „Gaudium” 2011.
- Grzechy w kratkę. O spowiedzi z ojcem Piotrem Jordanem Śliwińskim rozmawiają E. Kot i D. Kozłowska, Kraków: Znak 2008.
- JUSZCZAK W., *Psychoterapeutyczny aspekt sakramentu spowiedzi*, Kraków 2008.
- PLĄTEK J.S., *Sprawowanie sakramentu pokuty i pojednania*, Częstochowa: Wydawnictwo Paulinianum 2001.
- SOBOLEWSKI Z., *Pojednajcie się z Bogiem. Teologicznomoralne i pastoralne aspekty sakramentu pokuty i pojednania*, Pelplin: Bernardinum 2015.

WYPOWIEDZI STOLICY APOSTOLSKIEJ NA TEMAT
ZNACZENIA PRAKTYKI SPOWIEDZI
W ODNAWIANIU ŻYWOTNOŚCI WIARY KOŚCIOŁA

S t r e s z c z e n i e

Sakrament pokuty i pojednania jest uprzywilejowanym narzędziem duszpasterskim Kościoła, przez które wierni, spotykając Chrystusa udzielającego łaski miłosierdzia, odnawiają swoje życie duchowe, zapalają się w miłości do Boga i uczą się ofiarnej służby wobec bliźnich. Przez odpuszczenie grzechów chrześcijanin zyskuje nadzieję nowego życia i staje się świadkiem zmartwychwstania, przez co wnosi w życie Kościoła dynamizm włączania się w odnowę świata zgodnie z planem Boga. Niniejszy artykuł przedstawia liczne zachęty Stolicy Apostolskiej wyrażane przez ojców Soboru Watykańskiego II oraz papieży Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka, którzy nieustrudzenie powracają do tego tematu i proponują świeckim i duchownym korzystanie z sakramentu pokuty jako drogi wzrastania w wierze i miłości.

Słowa kluczowe: Sakrament pokuty i pojednania; duszpasterstwo; teologia moralna; Stolica Apostolska.